

ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՍԷՋ

ՎԷՊ Պ. ՌՕՁԷԳԷՐԻ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

Պետրոս Պողոսի տօնի օրը

Այսօր մի քանի խօսք պիտի ասեմ իբրև յաւելուած ան-
ցեալ նամակին: «Վարդը», կամ ինչպէս այժմ կանչուած են նրան,
Կլէմէնսը, սաստիկ հիւանդացաւ հարինքով: Նա պարկած է իր
մօր Մարէնցէլ պառաւի մօտ, որ, ասուած են, չափազանց վիրա-
ւորուած է Ադամի ընտանիքից: Նա ասուած է, որ Ռօխէրլին
լաւ սպեղանի տուեց—եթէ այդ չլինէր նրա ձեռքը կկտրէին,
—իսկ սրա փոխարէն չար տղան Կլէմէնսին փակեց մի հեռա-
ւոր խրճիթում, այնպէս որ սիրելի տղան քիչ էր մնում սո-
վից մեռնէր և այժմ էլ հազիւ թէ կենդանի մնաց:

Այսօր ճաշից յետոյ ծնողները հարցաքննեցին Ռօխէրլին:
—Ինչե՛ր ասես որ մտրդիկ չեն խօսում քո մասին, Ռօխէրլ,
ասաց հայրը.—ես գիտեմ, որ այս բոլորը ճիշտ չէ: Ո՞վ կանէ
այդպիսի կատակներ:

Ռօխէրլը պատասխանեց.—Եւ ինչի՞ չի կարող ճշմարիտ լինել
այդ: Շատ ուղիղ է:

—Տէր Յիսուս, աղաղակեց մայրը:—Մի՛թէ ճշմարիտ դու
փակեցիր տղային անտառի տնակում: Եւ քիչ մնաց սովամահ
արիւր նրան: Ինչո՞ւ է, ինչո՞ւ, դու Աստծուց մոռացուած մարդ:

Ռօխէրլը իր շուրջը նայեց, նայեց Բարբէլին, հօրը, մօրը և
պատասխանեց: Այդ ես չեմ կարող ասել:

Մարէնցէլը ամեն տեղ գոռում է, թէ քո խտւից դադտնի
ոստիկաններ կուղարկէ: Յետոյ դու ստիպուած կլինիս բանտը
նստել Կլէմէնսից աւելի երկար ժամանակ:

Ռօխէրլը միայն ուսերը վեր քաշեց:

Աւելի ուշ ես նրան ասացի, որ նա չպէտք է խոստովանէր այդ աստիճան զարհուրելի մեղաւորանքի ճշմարիտ լինելը: Նա բարկացաւ և աղաղակեց. — Յիմար մի լինի: Դու լաւ դիտես, թէ ինչպէս էր դործը: Իժուար չէ նրանց առաջ արդարանալ, բայց չէ որ Բարբէյը այժմ թից կհիւանդանայ, եթէ իմանայ այդ վիրաւորանքի մասին: Իսկ հայրս կարող է կաթուած ստանալ այս խրտուիլակից: Ինչո՞վ արդարանալ, աւելի լաւ է կերթում այդ դաղտնի ոստիկանների հետ: Արդարեւ, այս երկասարդին արժէ համբուրել:

Բայց ներկայումս այս դործը վերջացած է, և այն էլ դարձեալ Բարբէյի շնորհիւ: Նա զնաց հիւանդ Կլէմէնսին այցելութիւն, և հարծովորած անելու, թէ ինչպէս է դործը պատահել: Տղայի մօտ հէնց այդ ժամանակ քահանան էր եկել ճաշակը ձեռքին:

Հիւանդը մեկնեց նրան իր տաք ձեռքը և ներում խնդրեց:

— Ես քեզ ներելու ոչինչ չունիմ:

— Իսկ երեխան ձեռքին խրտուիլակի համար, որ քո լուսամտի մօտն է:

Այսպէս նա այդ մասին իմացաւ հենց իրանից: Նա, ինչպէս ասում են, հանգիստ կերպով ընդունեց այդ և ձեռքը մեկնեց նրան. — իմ կողմից հանգիստ կացիր, Կլէմէնս: Ես իմ մասին պատասխան կտամ:

Իսկ վերադարձին եղբօրն ասաց. — Կլէմէնսը քեզ ողջունում է և քեզանից ներումն է խնդրում: Նա քեզ ներեց:

Այժմ նրանք երկուսն էլ կցաւեն, եթէ «Վարազը» մեռնի: Մայրը նոյնպէս ամեն ինչ գիտէ, միայն հայրը չէ հասկանում թէ ինչո՞ւ Ռօխէրլի գլխին փէց տղային բանտարկել: Նա ուզում է Բարբէյին սարը ուղարկել, որ այդպիսով բուժէ նրա ծանծրովթը: Ախ պարզահոգի Աղամ: Կէս դիշեր է: Ձեռքերս դեռ դողում են, բայց և այնպէս պէտք է որ այս մասին գրեմ քեզ...

Քեզ գրածս նամակը վերջացնելով, ես պէտք է լարդը տանէի փարախ: Նոյն բանը ես անում եմ երեքմատնեայ եղանով: Յանկարծ վազում է ինձ վրայ Ռօխէրլը և ձեռքիցս դուրս կորչում եղանր: Նրա շրթունքներին սպիտակ փրփուր կայ, և

նա եղանն ուղղում է դէպի ինձ: Ես հաղիւ կարողացայ եղանք բռնել և հարուստ լետ մղել:

— Ի՞նչ է պատահել քեզ, խենթ:

— Շուէն, ես քեզ կմորթեմ, փրփրում է նա: Մեր մէջ մի ամբողջ պատերազմ է սկսւում եղանի պատճառով: Նրա միակ ձեռքը աչնալիսի ուժով է դործում, ինչպէս երեքը, մենք կոււում ենք երկու վազրերի նման, մինչև որ վերջապէս յաջողում է ինձ եղանին տիրանալ:

— Այդ ի՞նչ է նշանակում, Ռօխէրլ:

— Իմ գիտենալու բանն է, ասում է նա, ատամները կրճտելով:

— Յիսուսի անունով եմ երդւում, որ ես ոչինչ չեմ հասկանում:

Նա դանդաղ կերպով և մտածելով արտասանեց. — Յիսուսի անունով: Զր դի՞տես... ուրեմն հարկաւոր է քեզ լիշեցնել:

— Այդքան խօսելու ի՞նչ կարիք կայ: Պարզ ասա էլի:

— Մի ձգձգի, չանդէլ: Խոստովանիր, որ մեղաւոր ես: Նա...

Բայց այժմ արդէն ես հասկացայ. — Նա դեռ չգիտէ այն, ինչ որ ես գիտեմ: Բայց ճրտեղից էր նա իմացել:

— Եթէ որ այդպէս է, եթէ դու այդ ըանի մէջ ինձ կասկածում ես, եթէ դու, նոյն իսկ առանց ինձնից ոչինչ բան հարցնելու, ուղղում էիր ինձ սպանել, ինձ այլ ևս մէկ բան է մնում: Իմ շնորհակալութիւնը հաղորդիր ծնողներիդ այն ամեն բարիքի համար, ինչ որ նրանք արել են ինձ: Էդուց առաւօտ հայրդ կարող է ինձ չարթնացնել:

— Հեռանալը ամենից յարմար է, ասաց նա:

— Ռօխէրլ: Բեզ համար լաւ չէր լինի, եթէ ես մնայի...

Նա անհաստատ քայլերով դուրս գնաց փարսխից:

Այնուհետև ես սկսեցի իրերս հաւաքել և կապկպել:

— Այ թէ ինչպէս պէտք է վերջանար այս դործը, մտածեցի ես: Իսկ երբ կապոցս պատրաստ կապկպած էր, ես կանգնած էի դռան մօտ, աչքերս աստղալից երկնքին յառած, նա նորից երևաց բակում: Նա կանգ առաւ դռնից մի քանի քայլ հեռու և հանդիստ հարցրեց. — դու այստեղ ե՞ս: — Յետոյ մօտեցաւ ինձ, ձեռքը մեկնեց. — չանդէլ, ներիր ինձ: Այժմ ես

ամեն բան դիտեմ... Մնա՛ մեզ մօտ, մնա՛: Նա ընկաւ իմ վզով և այնպէս դառը լաց եղաւ, այնպէս յուսահատ, որ ես պատրաստ էի կարեկցելուց դետնի տակ մտնել:

—Ահա՛ թէ ինչի մասին պարտաւոր էի ես դրել ձեզ, բարեկամ, այս ամառային դիշերս...

Քսանէսթերոյ կիրակի

—Այժմ լաւ է, հշմարիտ: Վարսակրկանաչում է, հացն արդէն բարձրացել է, շատ հասկեր մարդարոյ են դառել: Երբ դնում ես դաշտի միջի շաւղով, ծածանուող հասկերը օտարիդ ծիծաղում են, իսկ նրանց քնքոյշ գոյնը մաղբրի վրայ հետք թողնում, և նրանց քաղցր հօտը մի տեսակ հրաշալի բոլորով է լցնում՝ հոգին: Երբ քամի է շնչում, արտը արեկոծւում է, ինչպէս մի կապտաւուն լին: Այստեղ այնտեղ դաշտում վառւում է կարմիր պուտի ծաղիկը կամ երևում են պայծառ կապույտ... բայց այս սքանչելիքները դին չէ դնում իմ Ադամը—չէ՞ որ սրանք դաշտային «խոտեր» են: Ամեն կողմ լսում է արտոյտների երգի ծայր, բայց նրանք իրանք չեն երևում, հասկերի խառնթեան մէջ ճրճում են ճպուռները: Ի՞նչ բան է մեծ քաղաքի ամբողջ շինծու բանաստեղծութիւնը համեմատելով սև հացի դաշտի գեղեցկութեան հետ:

Այս օրերս մենք ստիպուած եղանք ցնցուել՝ բարձր սարերի վրայ փոթորիկ էր: Սկզբում հովիտներում և անձաւներում իշան մառախուղի սպիտակ շերտեր, յետոյ կամաց կամաց ներս սպրդեցին հովիտներում մեծ մեծ ամպեր, և օդի մէջ այնպիսի մի աղմուկ լսուեց, կարծես թէ հսկայական պարկերում ընկողներ էին խրխուացնում: Սենեակի մէջ այնպէս մութն էր, որ նոր վառած մօմը իր կարմիր փայլը արծակել էր պատի վրայ, ինչպէս լինում է երեկոյեան: Այս օրհնած մօմը վառում են միշտ, երբ որևէ վտանգ է սպառնում: Կտուրի վրայ կամաց կամաց այրւում են ուռենու ճիւղերը—նրանք էլ յետ են մղում դժբախտութիւնը:

Թխկենու տակ կանգնած էր Բարբէլը խաչելութիւնը ձեռին և կարծես զառանցանքի մէջ Յովհաննէս Աւետարանչից արտասանում էր սկզբի տունները: Նրա դժգոյն դէմքը փայլում էր շրջապատող խաւարի մէջ: Ես նրան մօտեցայ.— Բարբէլ, ասացի, այժմ տուն գնա: Նայիր, ճիւղերի միջից շշնչում է քամին: Փոթորիկն իսկոյն կհանդարտուի...

— Թող ինձ, Հանգէլ: Այստեղ լաւ է ինձ համար...

Մառախոտի քուլաները ցածրացան մեղանից ներքև: Յանկարծ նրանց մէջ ճալթեց այժ կուրացնող մի պայծառ կայծակ: Երբ որոտը որոտաց, ես լսեցի, թէ ինչպէս Բարբէլը կրկնում էր կարծես քնի մէջ:

— Այստեղ լաւ է: Տէր, ընդունիր այժմ ինձ: Եւ բանը մարմին առաւ:

— Դեհ, արի, Բարբէլ:

Ձեռները բարձրացրած նա կանգնած էր և նայում վերև, ուր շշնչում էին թխկու ճիւղերը:— Լսո՞ւմ ես այնտեղի սօսափիւնը: Փոքրիկ երեխաները: Տեսնո՞ւմ ես նրանց: Տես նրանք ճօճւում են և պարում:

— Երեխաներ: Ո՞ւր են:

— Իսկ այնտեղ, կատարին թխկին է: Ճօճւում են և շշնչում: Դրանք այն երեխաներն են, որոնք մեռել են մկրտուել լուց առաջ: Խեղճ փոքրիկ հոգիներ: Փոքրիկ դադաղում դարսած են դեռ ևս չթառամած ծաղիկներ: Հոգիները պէտք է սպասեն այն սուրբ գիշերին, երբ Փրկիչը պիտի գայ...

Բայց լանկարծ վրայ տուեց հեղեղը, և ես Բարբէլի ձեռքից բռնած քաշ տուի տուն: Նա շղածգաբար երեսից դէն զցեց զզգողուած մաղերը և նայեց իւր շուրջ, կարծես քնից արթնացած: Փոթորիկից լետոյ ծառերը մայր մտնող արևի տակ փայլում էին, ապակէ ջահերի նման:— Ամեն մէկ խոտի վրայ կրակ էր կախուած: Իսկ հեռւում, սարերի վրայ ամեն ինչ սպիտակեց, ինչպէս ծմեռ...

Երեկ մեղ մօտ եկաւ շրջավանաւոր: Նա դաշտերը դիտեց, չափեց և հասկերը չհասած գնեց: Իմ ծերուկը բեհ ստացաւ, որ հազիւ կբաւականանայ նրան հարկերը վճարելու,

բայց որը կկաշկանդէ նրան: Փողի մեծ մասը կվճարուի նրան աշնան, եթէ հասկերը չվնասուին կարկտից, անծըւկից, երաշտից, միջատներից և այլն: Մի խօսքով, եթէ հունձը լաւ լինի, շրջավանաւը փող կաշխատէ, իսկ եթէ վատ լինի—վնասը կկրէ Ադամը: Ինչքան էլ ծերուկը գլուխը թափ տուեց, բայց և այնպէս ստիպուած եղաւ պայմանագիրը ստորագրել: Տանը կոպէկ փող չկայ: Առաջ գեղջուկը էլի կարող էր անփող ապրել, որովհետեւ կարելի էր տանու միջոցներով բաւականութիւն աւալ իր պէտքերին: Այժմ ուրիշ ժամանակներ են:

Ինձ, եզներ լծած սալլակով, ուղարկեցին չօյղէնդօրֆ ամեն տեսակ մթերքների, դործիքների և նոյնիսկ դեղերի համար: Բացի դրանից, ես զենցի նաւթի աման, որի դործածութիւնը ես ինքս սովորեցրի: Այժմ ես ցաւում եմ դրա վրայ. նաւթ պէտք է զնել, իսկ լուցափայտ վառելը ոչինչ չարժէ:

Բայց ես ուրիշ բան էի ուզում քեզ պատմել:

Նստած եմ սալլակի մէջ և քշում եմ եզները հովտի միջով, և դեռ զովեստներ էլ եմ շռայլում նրանց հնադանդութեան համար: Առուակի վրայի կամրջով ենք անցնում—մէկ էլ տեսնես, կամրջի վրայ կանգնած է ուսուցիչը: Ձուկն է որսում: Արդէն երկու սպիտակ փորով գեղարքունի էր բռնել և հարցնում է, թէ ես չէի՞ տանի ձկները հետս Ադամի տուն:

Սկզբում ես ուղեցի հրաժարուել և ասացի.—Տես, Վին. տէր, Կօնրադը ձեռքդ չվիրաւորէ (որսորդը հսկում է և իր ջրային որսին):

—Կօնրադն այժմ սթափուեց: Այն օրից, ինչ որ այս անբաղտութիւնը պատահեց Ռօխէրլին, նա ամեն բանի վրայ նայում է մատների արանքով:

Սալլակս կանգնեցրի: Ուսուցիչը սիգարէտ է առաջարկում:

—Այ թէ ինչ ես ծխում:

—Ոչ, ես չեմ ծխում. ինքդ ծխիր:

—Շնորհակալ եմ, պարոն ուսուցիչ: Այդ ո՞րտեղից էք դուք այդպիսի խօստ:

—Լանդտագի պատգամաւորը տուեց ինձ:

—Ուրեմն Կովմբօկը սիգարէտ է ծխում:

—Նա ասում է, թէ դիւղացին պէտք է իրան հպարտ պահէ: Ծխախոտը վերադարձնում եմ ուսուցչին: Չեմ ուզում օդն անպահանել:

—Ինչո՞ւ ինքդ վերեւ չես բերում քո ծկները,—հարցրի ես:

—Խիստ շոգ է, նրա համար:

—Երեկոյին կարելի է դնալ Մինչև իսկ դիշերը կարելի է սկսում եմ ես:

Իմ ահնարկը ի դուր անցաւ:

—Մեզ մօտ վերեւը ուրախ չէ այժմ, ասացի ես:

—Ի՞նչ է: Որեւէ բան է պատահել:

—Այո, պատահել է, պատասխանեցի ես դանդաղ:

—Ինչ տեսակ ենք ես ու դու խօսում միմեանց հետ, ասաց նա, իմ երեսին նայելով: Ախր դու արդէն գիտես: Դու շատ տարօրինակ ես, հանա:

—Իսկ ես քեզ հասկացայ, վիճակէր: Ինչպէս աղնիւ մարդ, դու պէտք է գիտենայիր, թէ ինչ պէտք էր անել այժմ:

—Ի՞նչ կարիք կայ այժմ աղնուլթեան մասին խօսելու: Աղնիւ մարդը չի փախչի:

Այժմ արդէն մենք իսկոյն միմեանց կհասկանանք: Բացատրուիր, Գլխիօ: Դու կարող ես պարզ խօսել մօր հետ: Հայրը, ինձ թւում է, դեռ ոչինչ չէ կասկածում: Պէտք է վերին աստիճանի զգուշ ազդել: Նա սրտի հիւսնդութիւն ունի:

—Մի՞թէ նա ոչինչ չէ իմանում:

—Նա մի ծեր երեսայ է:

—Այդ դէպքում խղճուկ Բարբէլին աւելի վատ կլինի դեռ յետոյ, ասաց նա ախ քաշելով: Յանկարծ նա հետեւեալ խօսքերն է արձակում բերանից.

—Բարեկամ, քանի անգամ եմ անիծել ես այդ օրն ու ժամը:

—Ինչպէս ամեն մէկը, ով որ սիրում է:

—Ախ այդ անիծեալ սէրը:

—Սիրելի, սէրը ամենեւին անէծքի արժանի չէ:

—Իրօք նա ամենեւին այն չէ, ինչ որ թւում է սկզբում: Գողունի մօտենում է ինչպէս մի հրեշտակ, — հեզ, անմեղ: Ինչո՞ւ միշտ այնպէս չէ մնում:

— Եղները շարժուեցին — ես էի սանձերը ձգել: Սալլակը ճռնչաց, բայց ուսուցիչը գնում էր նրա կողքից, ձեռքով բռնած սալլակից: Նա ասում էր հանդարտ և արագ.

— Յիմարութիւն կլինէր արդարանալ: Չէ՞ որ ես եմ մեղաւորը, միայն ես: Ինձ համար բաւական չէր եղբայրական, բարեկամական յարաբերութիւնները: Կիրքը աննկատելի է ներս սպրդում, և առաջին յարմար դէպքում դէն արդէն մօտդ է ու մօտդ...

— Բայց փիլիսոփայութիւնը յետին թուով չէ օգնում:

— Եթէ որ ես մենակ լինէի, մի խօսք էլ չէի ասի: Ուրախութեամբ կտանէի պատիժը:

— Ճշմարիտ որ: Եւան հրապուրեց Ադամին...

Եւան: Քո համեմատութիւնը ոչ մի տեղ չի պէտք դայ: Վատն այն է, որ օձը ես ինքս էի: Աղչիկն այժմ նոյնպէս անմեղ է, ինչպէս և մի տարի առաջ: Բայց նա ստիպուած է տուժել. ուղղակի զարհուրելի է... Կարծես թէ ես գողութիւն արի... ոչոքին այդպիսի բան չեմ ցանկանում:

— Այդ ինձ ամենաին չէ հետաքրքրում, սիրելիս: Այսօր ինձ համար հետաքրքրական է միայն մի բան իմանալ. երբ ես դու մտադիր պսակուելու:

— Ի՞նչ ես էլ քեզ եմ հարցնում: Արդեօք ամեն մէկ տղան, սիրելով մի օրիորդի, իսկոյն և եթ պսակւում է նրա վրայ, եւ միթէ գեղջուկը, ամուսնանալով, կսկսի հարցնել իր կնոջ, թէ ինքը առաջինն է:

— Ի՞նչ ես դուք տալիս, տաքացայ ես — ես կարծում եմ, Գվիդօ, որ այս աղջկան չի կարելի համեմատել գիւղական ուրիշ աղջիկների հետ: Դա Ադամի գերդաստանն է, դրանք մի ուրիշ կերպ մարդիկ են, սիրելիս: Եթէ ես մի երիտասարդ իշխան լինէի, հլու կերպով կամուսնանայի այն գիւղական աղջկայ հետ: Այո, այո՛, նախիր ինձ վրայ: Դու գիտես արդէն, որ ես նրան սիրում եմ: Դեռ ևս իմ սէրը եղբայրական է — ինչպէս դու ես արտայայտում — բայց կարող է մի ուրիշ բանի փոխուել: Նա կարող է ոչ թէ քոյ կերպարանք ընդունել այլ վրէժառուի, հասկանում ես:

—Հանս, ինձ թուում է, որ դու ինձ անպէտքի մէկն ես համարում:

Ես սալլակից վեր թռայ, ուսուցչին դեղի դետնին.

—Պարզ ասա ինձ, պիտի պսակուե՞ս նրա վրայ թէ ոչ: Այո թէ ոչ:

Նա այնքան էլ շփոթուած չէր, քալց պատասխանեց.— եթէ դու նշմարիտ ուզում էիր այդ իմանալ, սիրելի Հանս, կարող էիր ուրիշ կերպ հարցնել: Ստիպելով դու քիչ բան կիմանաս: Եթէ որ ես քեզ պատասխանում եմ, այդ միայն նրա համար, որ ցանկանում եմ քեզ պատասխանել...

Նա դրպանից ինչ որ թղթեր հանեց.— Մէկը՝ տեղական ծխի թուղթութիւնն էր պսակուելու համար: Միւսը դպրոցական իշխանութեան մերժումն էր իրան մշտական ուսուցիչ հաստատուելու և իր ռոնիկն աւելացնելու:

Ես թղթերը վերադարձնում եմ նրան ու ասում.

—Այ՛ս է ուրեմն քո պատասխանները:—Բայց իմ ծայնը էլ այնպէս ինքնախտահ կերպով չէ հնչում: Դժուար է պսակուել և պատշաճ մօրը պահել տարեկան երեք հարիւր գուլդէնով:

—Հէնց դրա համար էլ ես միշտ լետածդում էի, ասաց ուսուցիչը:—Բայց գործն այնուամենայնիւ լուրջ գործ է: Ես կ'պսակուեմ այն աղջկայ վրայ նոյն իսկ երեք հարիւր գուլդէն ունենալով:

—Լաւ: Ուրեմն վճռուած բան է:

—Հաստատ վճռուած:

—Բայց մենք դեռ էլի կ'սօսենք այդ մասին: Դու արդէն դիտես, որ ես քեզ բարեկամ եմ: Իսկ այժմ ես պէտք է եղնեւորով սարը բարձրանամ: Մի բան էլ ասա ինձ, Գլիդօ: Նա երբ է սպասում:

—Սեպտեմբերի առաջին կէսին:

Քսան ու ուժերորդ կիրակի-

Ես շատ եմ ուղղում քեզ պատմել իմ դիտողութիւնները տանու կենդանիների կեանքի մասին, զլիսաւորապէս եղների, կովերի, ուխարների, խողերի, շների և հաւերի հոգեկան կեանքի մասին: Երբ և իցէ ես ու դու մի գիրք կգրենք այդ մասին, ես փաստերը կհաղորդեմ, իսկ դու փիլիսոփայութիւններ կանես նրանում: Ընտանի կենդանիները — դրանք նոյն մարդիկն են, նոյն ուրախութիւններով, տանջանքներով, նոյնպէս ընդունակ սիրելու և առելու, հաւատալու, կասկածելու, երազելու... Միայն մեր փիլիսոփաներն են, որ նրանց կեանքը չեն հասկանում:

Բնական է, որ ռամիկները կենդանիների հետ այնպէս են վարւում, ինչպէս ընտանիքի անդամների հետ, սիրում են նրանց, ինչպէս կեանքի մշտական ընկերներին: Իմ անխօս Ադամը չի կարող դսպել իրան, որ չխօսէ իր անասունների հետ, ամբողջ պատմութիւններ է պատմում նրանց իր կեանքից, արդարև այնպիսի անմեղ պատմութիւններ, որ նրանց կարելի էր զետեղել հորթերի ու գառների ընտանեկան լրագրի մէջ: Կատակ է անում նրանց հետ, իսկ եղները ուղիղ որքիչ է մնում պատասխանի փոխարէն ժպտան նրան: Նրանք հասկանում են, երբ իրանց քշում են, երբ հրամայում են չզնալ, երբ լետ են դարձնում վարսակի դաշտից: Եւ եղները դանազան բնաւորութիւն են ունենում. կան նրանց մէջ որ համբերատար են, չարքաշ, ջանասէր, հաւատարիմ, կան լամառներ ուտելիս, ծոյլեր, կռուասէրներ, գեղեցիկ սեռի ետեւից քաշ եկողներ:

Այն գիշերից, երբ խրտուիլակը մօտեցաւ Բարբէլի պատուհանին, մենք մազոտ շուն ենք պահում: Մի ֆրաստած գիւղացուց ստացանք, որ գնաց աշխատելու գործարանում: Մի շաբաթ շունը շղթայուած էր, լետով ընտելացաւ մեզ և կարելի եղաւ շղթաներն արժակել: Մեր շանը Բիսմարկ եմ կանչում, և նա իր անուան արժանի գործ է կատարում, խելացի է, հնարագէտ, հսկող: Վայն եկել է նրա ձեռքից շրջովիներին: Կասկածաւոր մարդուն նա իսկոյն ճանաչում է: Երբեմն նա զգուշութեամբ լիզում է Ռոխէրլի հիւանդ ձեռքը և այդ ժամանակ նրա շերտ գայլանման աչքերը դառնում են մեղմ,

սիրող և կարեկցութեամբ յարուում են խեղճ պատանու վրայ:

Մի ժամանակից ի վեր չորս եզ և երկու հորթ որոշեցին ընդհանուր արօտատեղ, սարն ուղարկել: Մի հորթիկ—Բարբէլի սիրելին էր, այս պատճառով էլ սրտառու էր մնաս բարև տեղի ունեցաւ: Ես մտուրի ետև թաքցացայ, որ չլսեմ ամեն բան: Նա երկար ժամանակ ծեռք էր քսում հորթի այտերին, լետոյ սանդրեց նրան նոր բանող եղջիւրների մէջտեղը և նրա զլուխը դարձարեց եղևնեայ ճիւղերով: Իսկ լետոյ սկսեց ցածր ծայնով խօսել. Անցեալ տարի, յիշում ես: Մենք 'ի միասին սար էինք դնում, երկուսս էլ զլխներին պսակ դրած: Դու կզարմանաս, երբ աշունքին տուն վերադառնաս:

Հորթի աչքերը զարմանք պատկայտեցին:

—Ձգիտեմ, թէ ինչ է պատահում ինձ, շշնջաց աղջիկը և նրա դէմքը բոլորովին փոխւում է:—Ձգիտեմ, ուրախանամ թէ ախրեմ: Նա զրկեց հորթի վիզը և այտը կպցրեց նրան:

Հորթը այնքան էլ լաւ չէ ըմբռնում:

—Ես այնպէս եմ ամաչում, որ կուզենայի գետինն անցնել:

Իսկ հորթը անտարբեր է. ճար չկայ, պէտք է համբերել:

—Ամենից աւելի ես եմ տանջւում հօր և մօր փոխարէն:

Հորթը.—Նրանց համար այս արդէն երևի նորութիւն չէ:

—Այնուամենայնիւ ես այնքան լաւ եմ, այնպէս երջանիկ:

Հորթը.—Ի հարկէ, եթէ մի էակի մէջ երկու սիրտ է բարախում:

—Երանի՜ թէ ես Գվիդօին այնպէս կարողանայի փաղաքշել, ինչպէս փաղաքշում եմ քեզ:

Նա ցանկութեամբ փալփալում է հորթին, իր մազերը թափւում են նրա զլխի վրայ: Յետոյ նա մտածմունքի մէջ է ընկնում և աղօթք է մրմնջում, որից ես լսում եմ միայն հետևեալ բառերը... եթէ նա չլինէր, ես կարող էի մեռնել իբրև անարատ կոյս...

Ինձ թւում էր, որ ես երազումն եմ, և ամաչում էի, որ ականջ էի դրել:

Ես ու Ռօխելը անասունները արօտ քշեցինք: Հորթը

մի տեսակ սրբազան առարկայ էր երևում: Բայց ես Ռօխէրլին ոչինչ չասի: Նա ուրախ էր, նոյն իսկ երգում էր, բայց յանկարծ լռեց: Ճանապարհը զառիվեր էր և այն տեղից հեռւում այնպիսի հրաշալի տեսարան էր բացւում, որ ես վախենում էի թէ ինչպէս Այմգայում ճանապարհորդներ չշատացան: Բարեբախտաբար, ճանապարհ չկար այնտեղ հասնելու: Մեր արօտատեղը, ուսուցչի խօսքով, գտնւում է 1700 ոտնաչափից աւելի բարձրութեան վրայ: Այնտեղ դեռ էլի բսնում են սօսիներ, բայց նրանց բուրաւէտ ճիւղերը բոլորն էլ ուղղուած են մի կողմ: Հովիւների խրճիթները կառուցուած են փոքրիկ ծմակներում և արօտատեղերը ծածկուած են քարերի դորշ կտորտանքներով: Հովիւներն այնտեղ ապրում են ամենամահապետական կերպով, առանց վախենալու ոչ քամուց, ոչ անձրևից, ոչ ձիւնից, որ հազուադէպ չէ նոյն իսկ յուլիս ամսին: Մեզ հետ միասին միւս կողմերից էլ երևացին հովիւներ և անասնապահներ, դարձեալ անասունների հետ: Հնչում էին կովերի, հորթերի զանգակները և կովերը մայում էին, մարդիկ երգում, ծայներ արձակում, փողեր փչում—այս ամենը կեանքի բոլորովին նոր հոսանք էր ինձ համար: Ռօխէրլն անդամ զուարթացաւ և սկսեց սիրախօսել Կուլմբօկի ուրախ, կլորադէմք աղջկայ հետ...

Թարգմ. Օր. Ն. Աղամեանց

(Կը շարունակուի)